

vijesnog Isusa i Isusa vjere. „Evangelja su jedini izvori koje posjedujemo o Isusovoj osobi, djelu i nauci. Napisana su dosta godina poslije događaja i održavaju vjeru kršćanske zajednice o Isusu. Ali ta vjera nije izrasla iz neke praznine, nego je osnovana na stvarnim događajima. I ti su elementi dostatni da se može s priličnom vjerojatnošću rekonstruirati izvorna Isusova slika i slika koju je vjera dotjerala („retuširala“), ali ne izobličila“ Povijest Isusova, I, str. 7).

Tumačeći povijest Isusove osobe pisac se oslanja ne samo na jednog ozbiljnog egzegetu, nego u pomoć poziva najizvršnije suvremene egzegete i teologe kao što su npr. E. Kase-mann (prot.), R. Latourelle (kat.), J. J. McCool (kat.), Ignace de la Potterie (kat.), H. Cox (kat.), W. Kasper (kat.) i mnogi drugi.

Još nešto: pisac već na samom početku uzima pojam „povijest“ u točno određenom smislu. Prema njemu u povijesnost Isusove osobe spada sve ono što pripada njegovoj ljudskoj *dimenziji*, kao i sve ono što se odnosi na njegovu božansku stvarnost: obje su razine izraz jedne te iste konkretne povijesne ličnosti. Zato na isti način pisac vrednuje i rodoslovlje Mateja i Luke i Ivanov prolog.

Tako nam je pisac ponudio izvanredno uspješnu „Povijest Isusovu“. Djelo je podijeljeno u dva sveska: 1. svezak (str. 401) i 2. svezak (str. 463), dakle ukupno 865 stranica. Sve skupa pak podijeljeno je na pet dijelova: I. djetinjstvo Isusovo (I, str. 11–106), II. Javno djelovanje u Galileji (I, 107–380), III. djelovanje Isusovo u Judeji i u Pereji (II, 7–158), IV. kobni svršetak (II, 159–390) i V. slava (II, 391–434). Na kraju prvog i drugog sveska pisac je dodao: 1. kronološko sinopsu evangelja (I, 381–388 i II, 435), 2. povijesni redosljed evanđeoskih tekstova (I, 388–389 i II, 445–446), 3. kazalo pojedinih evanđelja (I, 390–392 i II, 447–450) i 4. analitičko kazalo (I, 393–403 i II, 451–463). Time je knjiga postala neobično primjenljiva u svim situacijama (samostalno čitanje, spremanje propovijedi i kateheze, konzultiranje i slično). Knjiga „Povijest Isusova“ stvarno se i ne može samo tako čitati od stranice do stranice nego treba poslužiti kao *priručnik*, kao knjiga koja će stalno biti *pri ruci*. Za njom će stalno posezati svaki zaljubljenik Isusova života i čitajući je razmišljati o liku Isusovu. Za njom će posegnuti i propovjednik i kateheta spremajući propovijedi i kateheze. Za njom će posegnuti svaki i dobronamjerni i zlonamjerni kritičar Isusove povijesti. Stvarno, to je djelo koje je – vidi se – pisac ne samo godinama marljivo pisao nego i s njime živio. Ova nam je knjiga

popunila prazninu koja se u stručnoj hrvatskoj biblijskoj i teološkoj literaturi odavno osjeća.

Adalbert REBIĆ

Tomislav Šagi-Bunić, EUHARISTIJA U ŽIVOTU CRKVE KROZ POVIJEST. Volumina theologica, svezak 10, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1984, str. 361.

Pronicavi teolog hrvatskog govora opet nas je podario jednim izvrsnim i izvornim teološkim djelom. Ovaj put je obradio vrlo važnu, ako ne i središnju stvarnost naše vjere, *euharistiju*. Naslov djela glasi „Euharistija u životu Crkve kroz povijest“. Već sam naslov kazuje da nam pisac želi u svom djelu protumačiti povijesni razvitak euharistijskog otajstva, sve od početaka pa do Tridentskog koncila. Na žalost, djelo nije mogao dovršiti! To čitamo već iz samog podnaslova: „Izdaje se kao nedovršen spis“. Tu su ispriku izdavači pojasnili. Pisac je naime djelo o euharistiji zamislio pred više godina kao izvorni teološko-pastoralni prilog proslavljivanju euharistijskih kongresa u općoj i domaćoj Crkvi, sve pod vidom koncilске liturgijske i sveckrvnene obnove. Usred posla tog pisca je u lipnju 1983. godine zadesila nemila bolest i onemogućila ga da dovrši djelo u željenu obliku, roku i opsegu. Izdavač je ipak bio snalažljiv pa je djelo predao javnosti, u onom obliku kako ga je pisac do svoje bolesti obradio, upravo u najboljem trenutku: u trenutku pripreme za Nacionalni euharistijski kongres. Da je djelo moglo tako brzo biti objavljeno, još u predvrijeme euharistijskog kongresa, treba zahvaliti Zdenku Tomislavu Tenšku i Boni Zvonimiru Šagiju, piščevoj subraći, koji su napisali kazalo imena i stvari te cijeli spis pregledali i za tisak pripravili.

Djelo o euharistiji vrlo je opsežno: ima 361 stranicu. Pisac je uistinu na tim brojnim stranicama iznio sve o „euharistiji u životu Crkve“ što je znao i mogao iznijeti. To je zapravo neke vrsti *summa theologica* o euharistiji. Čitatelj će u tom djelu naći sve podatke o povijesti euharistije, sve od vremena Novoga zavjeta pa do vremena Tridentskog koncila. A budući da je Tridentski koncil za definiciju katoličke nauke o euharistiji prevažan i odlučujući za dalju povijest, do danas, onda je pisac zapravo o povijesti euharistije sve izrekao.

Euharistija je prema Drugom vatikanskom saboru „vrelo i vrhunac svega kršćanskog života“ (LG 11,1), u njoj se obavlja djelo našeg otkupljenja i uprizoruje i ostvaruje jedinstvo

svih vjernika koji tvore jedno tijelo u Kristu. Imajući pred očima svu ozbiljnost te crkvene vjere pisac želi prići u svom djelu srži te crkvene vjere i ujedno svemu onome što je prethodilo i pratilo crkvenu vjeru kroz stoljeća u odnosu na središnje otajstvo naše vjere, na euharistiju. Pisac želi pokazati kakvo je mjesto i značenje euharistija „zauzimala u različitim epohama dosadašnjeg življenja i djelovanja Crkve, kako u odnosu prema proživljavanju crkvenog identiteta i unutrašnje kohezije, tako u odnosu prema ostalom svijetu i prema crkvenim zadacima unutar čovječanstva i kozmosa“ (str. 10). Knjiga želi pokazati povijest euharistijske stvarnosti kao ustanove koju Crkva ima, s kojom živi i od koje živi. Premda pisac veli u *Uvodu* da nije želio u tom djelu dati sistematski spekulativni prikaz odnosno traktat euharistijske teologije ni povijest euharistijske teologije, ipak je već samim time što je tako temeljito i obzirno donosio svjedočanstva velikih crkvenih teologa iz pojedinih epoha povijesti Crkve o značenju i ulozi što je imao euharistija u dotično vrijeme stvarno nama pružio raspravu euharistijske teologije i povijest euharistijske teologije. I nitko tu tvrdnju, vjerujem, neće opovrgnuti. U ovom Šagi-Bunićevom djelu imamo pred sobom, na hrvatskom jeziku, iscrpnu i temeljitu teologiju euharistije.

Velika je zasluga teologa Šagi-Bunića što nam je u svom djelu o euharistiji približio mnoge crkvene teologe i pisce iz svih vremena crkvene povijesti i što je svoja razlaganja o euharistiji temeljio uvijek na najsvremenijim teološkim djelima. U tome je pokazao silnu mogućnost kontaktiranja sa suvremenim teološkim strujanjima i teološkim postignućima. Među crkvene teologe koje Šagi-Bunić već u samome uvodu s poštovanjem citira treba ubrojiti kardinala Franju Šepera, nadbiskupa zagrebačkog, s kojim je pisca povezivao zajednički rad na Drugom vatikanskom saboru. Kardinal Šeper pisao je u *Quaderni di Cultura* (vidi hrvatski prijevod u *Svesci* br. 1, Zagreb 1967, str. 24s) ovo: „Veoma ispravno teolozi danas ističu da mjesta crkvena zajednica, npr. župa, sakupljena za euharistijsku žrtvu, tvori znak i očitovanje univerzalne Crkve. I što je zajednica koja se sakuplja na euharistijsku celebraciju veća, bolje strukturirana, te što aktivnije sudjeluje u svemu što sačinjava euharistijsku realnost, to bolje može svijet zapaziti u njoj manifestaciju čitave Crkve. (...) Budući da je euharistija najveće i najsnažnije što Crkva ima, ona mora pregledati ovo svoje najveće blago u vidu današnjega čovjeka, da od bogatstva ovoga misterija jače istakne, iznese, osvježi, valorizira ono što je danas potrebnije i uspešnije.

Bogatstvo ovoga misterija tako je veliko da ga ljudski um ne može do kraja iscrpiti, a pogotovo je nemoguće da svi aspekti tog bogatstva zauzmu jednako živu vrijednost u srcu čovjeka u svako doba.“ Tom zadatku da pregleda ovo najveće blago Crkve odgovorio je Šagi-Bunić u ovom svom djelu. On je ozbiljno proučio – s određenom dozom kritičnosti u Duhu Svetome – kako je razvoj euharistijske nauke i euharistijskog prilagođavanja tekao u dosadašnjoj dvotisućnoj crkvenoj povijesti te tako svima u našoj domaćoj Crkvi omogućio plodonosni uvid u ovo najveće i najznačajnije bogatstvo što ga ima naša Crkva. Šagijevo djelo omogućuje našoj domaćoj Crkvi da učeći iz svoje povijesti može naučiti kako da se snađe u novim situacijama i da što zrelije i plodonosnije odgovori svome zadatku te i današnjem našem pokoljenju posreduje euharistiju kao „kruh razlomljen za život svijeta“.

Šagi-Bunić u proučavanju razvoja euharistije razlikuje nekoliko povijesnih razdoblja: apostolsko doba, patrističko razdoblje, čitav srednji vijek počevši od karolinške obnove sve do Tridentskog koncila, iza kojega po nekim specifičnostima posebnu pažnju zavrđuje tzv. „barokno doba“, da se konačno uoči prilično kompleksan fenomen izrastanja procesa koji može biti označen kao „doba suvremene katoličke obnove“.

Šagi-Bunić pruža šire krugu čitateljstva, a u prvom redu domaćim teolozima, propovjednicima i duhovnim misliteljima, mnoge konkretne podatke o načinu slavljenja euharistijskog otajstva kroz vjekove, idejno bogatstvo o euharistiji iz raznih vremena. Pri tom se služi izlaganjem značajnih i dalekosežnih misli velikih crkvenih ljudi. Ovo je djelo stoga za našu sredinu, koja je još uvijek siromašna teološkom literaturom, veliki doprinos. Ono nije usko znanstveno djelo, namijenjeno samo teološkim stručnjacima – kao što to sam pisac u predgovoru kaže – nego znanstveno djelo koje želi prodrijeti svojim bogatstvom do svakog čitatelja, posebno čitatelja vjernika. Ono će ga upoznati s onim što je u euharistijskom životu bitnije i važnije a što je možda periferije ili rezultat nekog prilagođavanja nekom drugom vremenu i drukčijem svijetu, a što danas više nije aktualno ili možda nema više istog opravdanja koje je imalo u ona druga i davna vremena.

Imajući u rukama to zamašno djelo (361 stranica!), doista je šteta što nam pisac nije uspio završiti obradu tridentske teologije mise, što nije napisao ništa o euharistiji u životu i teologiji poslije Tridenta i o putovima obnove euharistije te o euharistiji u Srpskoj pravoslavnoj crkvi. Za poželjeti je da nam pi-

sac što prije potpuno ozdravi i da nam u nekom drugom djelu ta pitanja obradi.

Adalbert REBIĆ

Celestin Tomić, PORUKA SPASENJA SVETOG PISMA STAROG ZAVJETA. Izdanje Provincijalata franjevac konventualaca, Zagreb 1983, str. 503.

Hvala Bogu, u zadnje vrijeme pojavilo se na hrvatskom jeziku nekoliko izvrsnih djela koja služe kao *uvod* u biblijske znanosti (da samo podsjetimo na Harrington, Uvod u Bibliju; Harrington, Uvod u Stari zavjet; Harrington, Uvod u Novi zavjet, A. Rebić, Biblijska prapovijest, 2 izdanja; Razni autori, Teologija Staroga i Novoga zavjeta, monografije objavljene u nizu Riječ — sve izdanja Kršćanske sadašnjosti). Otac Celestin Tomić ovim je djelima pridodao i svoje djelo koje također služi kao *posebni uvod* u Stari zavjet. Djelo je plod njegovih višegodišnjih predavanja na Katoličkom bogoslovnom fakultetu, gdje on uz pisca ovih redaka već godinama predaje biblijske znanosti.

Ovim djelom pisac želi osvijetliti poruku spasenja, zapisima u knjigama Staroga zavjeta. U njem obrađuje povijesne okolnosti pod kojima je pojedina knjiga Staroga zavjeta nastala. Raspravlja o autoru, o imenu i o sadržaju pojedine knjige. Zatim raspravlja o predajama koje su katkad vrlo brojne i raznolike i koje su prethodile oblikovanju pojedinih biblijskih knjiga; govori o književnim vrstama koje su prisutne u pojedinim knjigama, raspravlja i o povijesnoj vrijednosti pojedine knjige te, na kraju, prikazuje poruku spasenja, nazočnu u pojedinim biblijskim knjigama. To je shema i struktura prema kojoj obrađuje svaku pojedinu starozavjetnu biblijsku knjigu. Obradujući ta uvodna pitanja iznosi mišljenja mnogih suvremenih tumača Biblije tako da čitatelj može upoznati povijesne i kritičke dimenzije pojedinih knjiga.

Ovaj Uvod želi približiti Božju riječ, olakšati čitanje i shvaćanje poruke spasenja Staroga zavjeta.

Knjiga je podijeljena ovako: najprije je pisac napisao *Uvod* (7–12), u kojem iznosi neke elemente crkvenog nauka o Svetom pismu, oslanjajući se najviše na dokument Drugog vatikanskog sabora *Riječ Božja* (lat. Verbum Dei) i program odnosno nacrt knjige koju piše. Zatim u *tri* dijela obrađuje pojedine knjige Staroga zavjeta. U *prvom* dijelu obrađuje povijesne knjige (13–202): petoknjižje, rani proroci, knjige ljetopisa, knjige Tobije, Judite i Es-

tere te knjige o Makabejcima. U *drugom* dijelu (203–302) prikazuje mudrosne knjige Staroga zavjeta. Najprije obrađuje biblijsko pjesništvo općenito, a zatim obrađuje pojedinačne mudrosne knjige kao što su: Psalmi, Knjiga o Jobu, Mudre izreke, Propovjednik, Pjesma nad pjesmama, Knjiga mudrosti i Knjiga Sirahova. U *trećem* dijelu (303–473) prikazuje proročke knjige. Najprije raspravlja o povijesnom okviru u kojem su izraelski proroci djelovali te o naravi proroštva i poruci spasenja kod proroka. Zatim obrađuje pojedine proroke, najprije velike (Izajia, Jeremija, Ezekiel i Daniel a onda male proroke (dvanaest malih proroka). Nakon ta tri glavna djela dodao je još neke *opaske* o zemlji Kanaanu (474–479), prikazao kronološku tablicu (480) i donio bogati izbor literature. U ovom je izboru pisac donio i mnoge hrvatske priručnike, djela i ostala pomoćna sredstva koja su napisana na hrvatskom jeziku i u nas posljednjih godina tiskom objavljena. To posebno ističemo zbog toga jer inače pisac u svojim djelima u izboru literature ne donosi redovito imena hrvatskih djela, nego uglavnom samo strana. A ipak našem čovjeku treba najprije ponuditi ono što ima ili može imati u svojim rukama i što može s razumijevanjem čitati. Prosječni čitatelj naše sredine očigledno će lakše čitati djela na hrvatskom jeziku nego na njemačkom, engleskom, talijanskom ili kojem god drugom svjetskom jeziku.

Imamo dakle u rukama Tomičevu knjigu koja predstavlja klasičan posebni uvod u Stari zavjet (*introductio specialis in VT*, kako se taj predmet zvao na latinskom jeziku na teološkim fakultetima). Knjiga će izvrsno poslužiti ne samo studentima, radi kojih je očigledno u prvom redu napisana, nego i svim ostalima koji su zaljubljeni u Riječ Božju i nju žele bolje upoznati.

Adalbert REBIĆ

Terezija Avilska, ZAMAK DUŠE. Sa španjolskog preveo Rudolf Kožljan. Uvod napisao Zdenko Križić. Niz „Kršćanski klasici“ 13 i „Karmelski izvori“ 3. Kršćanska sadašnjost i Hrvatski karmelićani i karmelićanke, Zagreb 1985, str. 156.

Djelo „Zamak duše“ drugo je djelo Terezije Avilske koje objavljuju Kršćanska sadašnjost i Hrvatski karmelićani i karmelićanke.